

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2022 | ÅRGÅNG 26

Bokförlaget THALES

→ ANARKISMEN, AUKTORITETEN OCH HIERARKIN:

ETT BEGREPPSLIGT KÄBBEL

Andrés G. Garcia

1 Introduktion

ANARKISMEN FÖRSTÅS TRADITIONELLT som en politisk ideologi och social rörelse som förkastar och arbetar mot förekomsten av samtliga hierarkier mellan människor. Den inflytelserike språkvetaren och samhällsdebattören Noam Chomsky (2014: 33, 110) hör till de anarkister som tycks beskriva ideologin på ett mer blygsamt vis. Han menar att anarkismen inbjuder ett kritiskt förhållningssätt till auktoritet i allmänhet men att den endast fördömer förekomsten av sådan auktoritet som är orättmätig. En möjlig kritik är att denna beskrivning tömmer ideologin på sitt innehåll och gör den mindre intressant eftersom alla politiska ideologier förkastar och arbetar mot förekomsten av (vad de betraktar som) orättmätiga fall av auktoritet. Syftet med denna uppsats är att sätta detta begreppsliga problem under lupp och se om Chomsky kan försvaras från den här sortens kritik.¹ Slutet av uppsatsen tillägnas också en mer allmän poäng om risken att begreppsliga käbbel blir hinder för kommunicerandet av politiska idéer om hur samhället bör se ut.

2 Käbblets ideologiska bakgrund

ANARKISMEN SOM POLITISK ideologi och social rörelse tillhör den frihetliga grenen av *socialismen*.² Den motsätter sig de hierarkiska strukturer som anses präglade relationer mellan ägare och arbetare, kungligheter och undersåtar, politiker och medborgare och så vidare. Som rörelse strävar den därför också efter ett mer jämlikt samhälle, fritt från stat, kapitalism, imperialism, nationalism, feodalism och andra system som förlämnar vissa människor makt och privilegier över andra. Som modern politisk ideologi fick den främst form under sena 1800-talet och tidiga 1900-talet, i händerna på Pierre-Joseph Proudhon, Max Stirner, Mikhail Bakunin, Peter Kropotkin, Errico Malatesta, Emma Goldman, Voltairine de Cleyre och många fler.³ Den förgrenades tidigt och

det finns nu en stor mångfald av anarkistiska ideologier och rörelser.

Det som särskiljer anarkistiska ideologier och rörelser åt är deras syn på hur man åstadkommer det fria och rättvisa samhället, men analysen av dess hinder tenderar att vara gemensam på många punkter.⁴ Denna analys börjar ofta med observationen att vårt samhälle är ett relativt ofritt sådant, präglad och upprätthållet av en uppdelning mellan olika sorters människor, varav en av de mest centrala är den mellan de som arbetar och de som äger. Vissa människor lever på att sälja sin arbetskraft medan andra människor lever på det som skapas med produktionsmedel över vilka de förfogar. Karl Marx (1887) gjorde det populärt att tala om den förstnämnda kategorin människor som *arbetarklassen* och den sistnämnda som *den härskande klassen*. Terminologin har blivit populär även bland anarkister.⁵

Det privata förfogandet över produktionsmedel säkerställs enligt anarkisten av staten som har som sin huvudsakliga roll att beskydda överklassens exklusiva beslutanderätt över produktion och arbete (Bakunin 1992: 140). För att överleva så tvingas arbetare därför att be om tillgång till resurser och produktionsmedel mot utbyte av sin arbetskraft. Arbetare själva får dock inte ta emot alla de frukter som produceras med hjälp av denna arbetskraft, då merparten av dessa hamnar i händerna på överklassen. På detta vis involverar anarkismen en genomgående socialistisk analys av makt och arbete, enligt vilken människor endast kan frigöras och uppnå sin potential genom förintandet av den här sortens uppdelningar och deras bevarande organ. Resultatet hade varit att produktionsmedel kommer i händerna på de som faktiskt utnyttjar dem (Kropotkin 1985: 145; Proudhon 1980: 222–223).

Beslut kring produktion och arbete bör enligt anarkismen tas av arbetare själva som tillsammans blir ägare av produktionsmedel (Proudhon 1980: 215–216). Det privata ägandet upphör och samhället omorganiserar nedifrån och upp. Upphör gör också strukturer som möjliggör för människor att leva på ränta från lån och hyror för hem de inte själva använder. Proudhon, som kan betraktas som

den moderna anarkismens fader, är känd för att ha sagt att »egendom är stöld» (1970: 29). Med detta så ville han inte invända mot vårt förfogande över de saker vi själva använder. Vad han motsatte sig var närmare bestämt att människor med våld säkerställer sin exklusiva beslutanderätt över produktionsmedel som *andra* brukar, i synnerhet kanske när det producerade värdet inte kommer dessa arbetare till dels.

Precis som relationen mellan arbetare och ägare är en ekonomisk hierarki som anarkismen motsätter sig så finns det andra sociala hierarkier som den också förkastar och av snarlika skäl, såsom den mellan män och kvinnor, exempelvis. Faktum är att man traditionellt sett brukar säga att anarkismen förkastar och arbetar mot förekomsten av samtliga hierarkier eftersom dessa resulterar i att vissa människor förlänas makt och privilegier över andra (Marshall 2009: 3).

Chomsky tillhör de anarkister som verkar ha reservationer inför detta sätt att fånga anarkismens ideal på, vilket har bidragit till att göra honom till en kontroversiell figur i anarkistiska kretsar. Han menar att anarkismen inbjuder ett kritiskt förhållningssätt till auktoritet i allmänhet men att den endast fördömer förekomsten av sådan auktoritet som är *orättmätig*. Chomsky menar att de som i vissa situationer vidhåller auktoritetens legitimitet bär bördan att rättfärdiga den:

Och om de inte kan rättfärdiga den, då är den illegitim och borde nedmonteras. Sanningen är att jag inte förstår anarkismen som så mycket mer än detta. Såvitt jag kan se så utgör den bara ett perspektiv som säger att människor har rätt att vara fria, och om det finns begränsningar på denna frihet så måste de rättfärdigas. Emellanåt kan du det – men varken anarkismen eller något annat ger dig svaren på när. Du måste titta på de specifika situationerna (Chomsky 2014: 33, min översättning).

Som redan påpekats riskerar denna beskrivning att tömma anarkismen på innehåll och göra den ointressant eftersom *alla* politiska ideologier och rörelser motsätter sig vad de anser vara orättmätig

ga hierarkier. Detta inkluderar även *fascismen*, vilken torde utgöra anarkismens politiska motpol. Därför måste kanske anarkismen definieras mer generellt, i termer av ett motstånd till förekomsten av *samtliga* hierarkier. Chomsky insisterar dock att det finns situationer som vi betraktar som fall av auktoritet men som ingen rimligen dömer som orättmätiga:

Till exempel, när du hindrar ditt femåriga barn från att försöka korsa gatan, då är det en auktoritär situation: den måste rättfärdigas. Nå, i det fallet så tror jag att du *kan* ge ett rättfärdigande. Men bevisbördan för varje utövande av auktoritet är alltid på den person som använder det – undantagslöst. Och tittar du efter så ser du att för det mesta så har dessa auktoritära strukturer inget rättfärdigande, de har inget moraliskt rättfärdigande, de har inget rättfärdigande i den persons intresse som befinner sig lägre ned i hierarkin, eller bland andra människors intressen, eller miljön, eller framtiden, eller samhället, eller något annat – den finns bara där för att bevara vissa strukturer av makt och dominans, och människorna på toppen (Chomsky 2014: 33, min översättning).

Chomsky illustrerar sin poäng med en situation där en person (föräldern) utövar auktoritet över en annan person som saknar förmågan att motsätta sig sin behandling (barnet). Faktum är att den här sortens resonemang även rimmar med det Bakunin har sagt om olika sorters auktoritet:

Följer det att jag förkastar all auktoritet? Långt ifrån. När det kommer till stövlar så hänvisar jag till skomakarens auktoritet; vad gäller hus, kanaler och tågräls, så förlitar jag mig på den som en arkitekt eller ingenjör har. För den och den biten av specialistkunskap så rådgör jag med den och den experten. Men jag tillåter varken skomakaren eller arkitekten eller experten att påtvinga sin auktoritet på mig (Bakunin 1916: 18–19, min översättning av engelsk utgåva).

Bakunin tillägger att han viker sig inför auktoriteten av experter endast »för att mitt eget förnuft påtvingar mig detta» (1916: 18–

19). Han tycks således inte heller förkasta alla sorters auktoritet. Frågan är om detta behöver betyda att Chomsky och Bakunin medger att det finns rättmätiga hierarkier även så. Märk väl att ingen av dem uttryckligen använder begreppet *hierarki* i sina citat. Istället formulerar de sig i termer av begreppet *auktoritet*, vilket de verkar tolka i vida termer som att referera till asymmetrier som resulterar i att vissa människor får relativt större utrymme att kunna påverka andra människors handlingsliv.⁶ Därför kanske vi endast kan dra slutsatsen att om begreppet *hierarki* betraktas som synonymt med begreppet *auktoritet*, så gör en välvillig tolkning av anarkismen inte gällande att den motsätter sig samtliga hierarkier. Vi ska återkomma till detta i kommande sektion som går djupare in på de begreppsliga problem som här uppstår.

3 Ett försvar av begreppslig frihetlighet

DEN GROVHUGGNA BESKRIVNINGEN ovan räcker för att illustrera att det finns vida och snäva varianter av begrepp som *hierarki* och *auktoritet*. De vida refererar å ena sidan till en väldigt generell sorts asymmetriska relationer där vissa människor får större utrymme att påverka andra människors handlingsliv än tvärtom. Enligt vida förståelser så förekommer det potentiellt hierarki och auktoritet inte bara mellan ägare och arbetare, kung och undersåte och så vidare, utan även mellan lärare och elev, äldre och yngre, experten och novisen. De snäva varianterna tycks tekniska och syftar till mer stabila och socialt förankrade fall av asymmetrier som vi tenderar att betrakta som *auktoritära*. Enligt snäva förståelser så förekommer hierarki och auktoritet mellan ägare och arbetare, kung och undersåte och så vidare, men inte *nödvändigtvis* mellan lärare och elev, äldre och yngre, experten och novisen. Hur bör anarkister förhålla sig till denna variation?

Anarkister skulle kunna insistera att begreppen *hierarki* och *auktoritet* borde behandlas som synonyma och att de också endast borde förstås i snäva termer, vilket berövar anarkister utrymmet att kunna tala om förekomsten av rättmätiga fall av hierarki och auktoritet. Problemet är att detta förslag tydligen inte är i samklang med

det som sägs av framstående anarkister som Chomsky och Bakunin, då *båda* dessa tycks medge att det kan finnas fall av rättmätig auktoritet. Ett annat problem är att de vida varianterna av begreppen tycks väl förankrade i vardagslag. När många människor hör talas om anarkismen så är det ofta med förvåning, som om det är näst intill omöjligt att föreställa sig ett samhälle utan auktoritet och hierarki. Kanske är det lättare att förstå dessa reaktioner om människor i allmänhet använder väldigt vida varianter av dessa begrepp. Faktum är att sådana varianter också förekommer i sammanhang där anarkismen kritiserats av andra socialister. Friedrich Engels (1978) har exempelvis detta att säga om ideologin:

Låt oss ta exemplet med ett bomullsspinneri. Bomullen måste passera minst sex successiva behandlingar innan den kan förfinas till tråd, och dessa behandlingar sker för det mesta i olika rum. Vidare, för att hålla i gång alla maskiner krävs det en ingenjör som kan ta hand om ångmaskinen, mekaniker som kan göra reparationer, och många andra arbetare vars roll det är att överföra produkterna från ett rum till ett annat, och så vidare. Alla dessa arbetare, män, kvinnor och barn, bär plikten att påbörja och avsluta sitt arbete under de timmar som bestäms av ångans auktoritet, som inte bryr sig om individuell autonomi. Arbetarna måste därför först nå en överenskommelse om arbetstimmarna; och dessa arbetstimmar, när de väl etablerats, måste följas av alla, utan undantag. Därefter uppstår specifika frågor i varje rum och vid varje tillfälle om produktionen, distributionen av material, etc., vilka måste avgöras genom beslut av en delegat placerad i spetsen för varje arbetsgren eller, om det är möjligt, så måste den enskilda individen underkasta sig ett majoritetsbeslut, vilket innebär att frågor avgörs på ett auktoritärt vis (Engels 1978: 731, min översättning).

Man skulle kunna svara att anarkister inte vill förkasta den generella sorts auktoritet som här tas upp utan endast den snävare som inbegrips i auktoritära dominanssituationer. Engels (1978: 733) förutser den här sortens svar men avfärdar det utan argument.

Ett alternativ till förslaget ovan är att förneka att begreppen *hierarki* och *auktoritet* är synonyma samtidigt som man hävdar att även om alla fall av hierarki är orättmätiga så är detta inte sant för alla fall av auktoritet. Med andra ord, det alternativa förslaget är att definiera anarkismen som en motsättning till samtliga hierarkier för att sedan förstå begreppet *auktoritet* i vidare och mer tillåtande termer. Detta har fördelen att vara förenligt med det sätt att uttrycka sig på som Chomsky, Bakunin och till och med Engels använder. Förslaget verkar dock märkligt eftersom begreppen *hierarki* och *auktoritet* verkar ligga så nära varandra. Det är därför lockande att säga att de borde ha ungefär samma vidd. Det vill säga, man kan rimligen insistera att antingen så finns utrymmet för anarkister att tala om rättmätiga och orättmätiga hierarkier, eller så har de *inte* utrymmet att tala om rättmätiga och orättmätiga fall av auktoritet heller.

Låt oss nu titta närmare på motivationen bakom de resonemang som nyss nämnts och ställa oss frågan varför anarkister inte kan inta en frihetlig syn vilken medger att det finns både vida och snäva förståelser av de relevanta begreppen. Om den »korrekta» förståelsen är den som bäst reflekterar allmänhetens sätt att använda begreppen i vardagslag, då är det otydligt huruvida resonemangen kan motiveras då vida förståelser av begreppen *hierarki* och *auktoritet* tycks väl förankrade i vardagslag. Om den »korrekta» förståelsen snarare är den som minskar förvirringen i politiska diskussioner om hur samhället bör se ut, då är det också otydligt huruvida resonemangen kan försvaras. En frihetlig syn på begreppen tvingar förvisso anarkister att förklara hur rättmätiga och orättmätiga hierarkier bör skiljas åt, men dessa frågor är inte särskilt annorlunda från de som anarkister redan behöver besvara vid anammandet av snävare förståelser, nämligen frågor om hur just anarkister förstår begrepp som *hierarki* och *auktoritet*.

Vad som kvarstår är kanske bara oron att om man är frihetlig och medger vida förståelser av begreppen *hierarki* och *auktoritet* så töms definitionen av anarkism på sitt innehåll och blir mindre intressant. Det är dock svårt att se varför detta måste följa. Å ena sidan, om

anarkister gör användning av de vida varianterna av begreppen, så verkar det rimligt att de säger sig vara skeptiska till hierarki och auktoritet och att de dessutom har en underliggande ideologi, förankrad i en socialistisk analys av makt och arbete, som kan särskilja rättmätiga fall från resten. Å andra sidan, om anarkister gör användning av de snäva varianterna, så verkar det rimligt att de förkastar förekomsten av *samtliga* fall av hierarki och auktoritet just på grund av den analys av makt och arbete som de anammar och som informerar förståelsen av dessa snäva varianter. Oavsett vilka varianter av begreppen anarkister väljer att använda så kommer de alltså behöva redogöra för sin djupare analys för att kunna klargöra sina idéer. Chomsky kan vara fri att beskriva anarkismen i termer av ett motstånd till orättmätiga hierarkier, så länge beskrivningen också nämner den analys som ska hjälpa oss särskilja dessa till att börja med.

Jag menar att det vore rimligt för anarkister att vara öppensinnade inför de olika förståelser som just har nämnts, i synnerhet eftersom deras ideologi i huvudsak är en normativ sådan. Begreppen anarkister använder är endast redskap med vilka de kan ge uttryck för idéer om samhället bör se ut. Chomsky är en inflytelserik språkvetare och förstår att begrepp ofta är mångtydiga, särskilt när de ska ge uttryck för komplexa idéer om sociala relationer och tillstånd. Att han har valt att uttrycka sig i vida termer är förmodligen inget sammanträffande och signalerar inte nödvändigtvis en betydande motsättning mellan hans värderingar och anarkistiska idéer.⁷ Om de vida förståelserna av begreppet *hierarki* är så djupt förankrade som de verkar vara, då finns det till och med strategiska skäl att anamma dessa förståelser när man vill vara pedagogisk och kommunicera idéerna utåt. Det vore inte förvånande om detta var hans mål med tanke på hur aktiv han varit som offentlig föreläsare och samhällskritiker det senaste halvsekle.

En frihetlig inställning till politiskt relevanta begrepp kanske hade varit förtjänstfull även i andra sammanhang, där det exempelvis finns risk för käbbel om vad begreppet *stat* inbegriper. Från ett anarkistiskt perspektiv så skulle kanske vilken organisation som

helst kunna betraktas som stat om den var tillräckligt organiserad och hade som uppgift att med våld beskydda det privata ägandet av produktionsmedel inom ett visst område (se Bakunin 1992: 140). En möjlig invändning är att detta representerar en märklig förståelse, då den potentiellt skulle tillskriva rollen som stat även till en liten grupp personer som anlitas att vakta ett par fabriksdörrar med batong. Frågan väcks om det inte är lika legitimt, givet sättet vi tänker och talar i vardagslag, att tillskriva rollen som stat till de som driver den anarkistiska revolutionen, eller till de arbetare som i samråd förfogar över produktionsmedlen i den anarki som revolutionen ger upphov till.⁸

Ett möjligt svar lägger fram ytterligare villkor som ska snäva in det socialistiskt relevanta statsbegreppet och göra det mer likt det som används i vardagslag.⁹ Ett ytterligare alternativ i linje med den ovanstående diskussionen vore att tillåta en större begreppslik frihet. Det finns enligt anarkismen starka politiska skäl att föredra ett samhälle upprätthållet av platta strukturer där arbetare själva tar beslut över arbete och produktion framför ett samhälle som präglas av vertikala strukturer med ägare på toppen. Dessa skäl kanske kan förklaras utan att göra användning av begrepp som *stat*, *auktori-tet* och *hierarki* överhuvudtaget.¹⁰ Anarkister kan peka på den sorts asymmetriska relationer de invänder mot såväl som vakterna som står utanför fabriksdörrarna och säga: kalla dem vad ni vill, men de ska bort!

4 Avslutning

JAG HAR FÖRSVARAT idén att anarkister kan inta en frihetlig inställning till användningen av politiskt relevanta begrepp och att detta till och med kan främja kommunikationen av anarkistiska idéer. Givetvis har denna frihetliga inställning gränser. Mer ingående beskrivningar av sociala och politiska fenomen fungerar som ersättning för kontroversiella begrepp (som hierarki och stat) när de begrepp som förekommer i beskrivningarna (som struktur och arbete) inte också relativiseras alldeles för mycket. Det vore dock en överdrift att säga att vi är nära dessa gränser. Tvärtom så menar jag

att de begreppsliga käbbel som ofta präglar politiska debatter står i vägen för givande normativa diskussioner om hur samhället bör se ut. Kanske skulle politiska debatter bli mindre frustrerande om de i högre mån undvek sådana käbbel.

→

Andrés G. Garcia (fl.dr) är verksam som forskare och lärare i filosofi vid Lunds universitet.

Noter

¹ Notera att denna kritik av Chomsky inte formuleras här för första gången utan att den ofta artikuleras i anarkistiska kretsar, främst utanför den akademiska litteraturen. Följande uppsats är inspirerad av dessa diskussioner.

² Denna uppsats bortser från den så-kallade »anarko-kapitalismen». Benämningen av denna teori kan betraktas som något vilseledande givet anarkismens historia. För mer om detta, se Marshall (2009) och McKay (2007: sektion F).

³ Anarkismens rötter går längre tillbaka än så, även bortom dess uppenbara inspirationskällor från upplysningstiden. För en översikt av anarkismens historia och bidragen som ovannämnda figurer gjort, se Marshall (2009).

⁴ För en användbar överblick av olika sorters anarkism och deras historia, se återigen Marshall (2009). Att hitta böcker som på ett rättvist sätt ger en förenande bild av anarkismens ideal är annars svårt just för att det är en så rik och varierad tradition. Vad som följer är därför en förenkling där anarkismens syn på hierarkier illustreras främst med hänvisning till dess kritik av kapitalismen. För vidare sammanfattningar, se exempelvis Guérin (1970), McKay (2007), Gelderloos (2010) och Kinna (2019).

⁵ Man finner givetvis många likheter mellan det anarkismen säger om denna uppdelning och marxismens idéer. För mer om anarkisters inställning till marxism, se exempelvis översikten i Kinna (2019).

⁶ Jag kommer inte försöka mig på några tydliga definitioner av den variation av olika hierarki- och auktoritetsbegrepp som kan uttolkas ur anarkisternas texter och idéer. Jag kommer i stället att behandla dessa med viss slapphänthet för att kunna tala kortfattat och generellt om de käbbel som kan uppstå kring mer eller mindre vida förståelser.

⁷ Kanske finns det andra skäl att tro på en sådan motsättning, men dessa skäl läggs här åt sidan.

⁸ För mer på detta tema, se Price (2007, 2013).

⁹ Detta är den vanliga strategin. Till exempel, den ovannämnda Price refererar till och uttrycker sig sympatiskt inför Engels (1972: 229-230) definition av statsbegreppet. Denna hävdar att stater också måste vara »institutionaliserade» på vissa vis och presentera sig själva som »fjärmade» och »över samhället» i någon bemärkelse. Detta är en bra början men givetvis både mångtydigt och vagt. Dess implikationer för enskilda exempel är oklara.

¹⁰ Liknande poänger kan naturligtvis göras om kontroversiella politiska begrepp som förekommer även utanför anarkistiska sammanhang. Bland dem finns begrepp som

ANARKISMEN, AUKTORITETEN OCH HIERARKIN

yttrandefrihet och stöld, vilka tenderar att förstås annorlunda av personer tillhörande olika politiska traditioner. Dessa exempel får dock bli ämnet för en annan uppsats.

Referenser

- BAKUNIN, MIKHAIL A. (1916) *God and the State*, övers. B. R. Tucker, New York: Mother Earth Publishing Association.
- BAKUNIN, MIKHAIL A. (1992) *The Basic Bakunin: Writings, 1869–1871*, övers. R. M. Cutler (red.), New York: Prometheus Books.
- CHOMSKY, NOAM (2014) *On Anarchism*, intro. N. Schneider, United Kingdom: Penguin Books Limited.
- GELDERLOOS, PETER (2010) *Anarchy Works*, San Francisco: Ardent Press.
- GUÉRIN, DANIEL (1970) *Anarchism: From Theory to Practice*, New York: Monthly Review Press.
- ENGELS, FRIEDRICH (1972) *The Origin of the Family, Private Property, and the State*, New York: International Publishers.
- ENGELS, FRIEDRICH (1978) On Authority, R. C. Tucker (red.) *The Marx-Engels Reader, 2nd Edition*, New York: W. W. Norton & Company, ss. 730–733.
- KINNA, RUTH (2019) *The Government of No One: The Theory and Practice of Anarchism*, UK: Penguin Books Limited.
- KROPOTKIN, PETER A. (1985) *The Conquest of Bread*, intro. A. M. Bonnano, Catania: Elephant Editions.
- MARSHALL, PETER (2009) *Demanding the Impossible: A History of Anarchism*, Ca, Oakland: PM Press.
- MARX, KARL (1887) »Chapter Six: The Buying and Selling of Labour-Power«, F. Engels (red.) *Das Kapital, Kritik der politischen Ökonomie* [Capital: Critique of Political Economy], Moscow: Progress Publishers.
- MCKAY, IAIN (2007) »Section F: Is »anarcho«-capitalism a Type of Anarchism«, *An Anarchist FAQ, Vol. I*, AK Press.
- PRICE, WAYNE (2007) *The Abolition of the State: Anarchist and Marxist Perspectives*, Bloomington IN: Authorhouse.
- PRICE, WAYNE (2013) *Is It a State? Anarchists Are Really Against the State: A Response to Marxists*, The Anarchist Library. Hämtad från: <https://theanarchistlibrary.org/library/wayne-price-is-it-a-state.pdf>
- PROUDHON, PIERRE-JOSEPH (1970) *What is Property?: An Inquiry Into the Principle of Right and of Government* övers. B. R. Tucker, intro. G Woodcock, Dover Publications.
- PROUDHON, PIERRE-JOSEPH (1980). *The General Idea of the Revolution*. London: Pluto Press.